

Bir Sirkat Vak'ası

"Her şey ayağa düştü" deyince bazıları "eski çamlar bardak oldu" diyor. Olabilir olmuştur; eski çamlar ağaç bardak, eski camlar da cam bardak olmuş da olabilir. Ama bunlar her şeyin ayağa düştüğü hakikatini değiştirmez ki. Elbette bu karşı çıkıştaki "eski kafalı" töhmetini fark etmez değilim. Ama ilgilenmiyorum, "kem söz geçmez akçe sahibinindir".

Kimse de sormuyor ki, "ayağa" düşen nedir, misal verir misin?" Ne misaller verebilirim bilseniz, saymakla bitmez. İşte bakın meselâ: "hırsızlık bile ayağa düştü" desem ne dersiniz? Hemen itiraz edersiniz değil mi "eskiden muteber miydi ki" diye? Muteber değildi elbette ama her süfli meslek gibi onun da kendine göre bir haysiyeti vardı. Bir kere her şeyden önce tehlikesi vardı; hattâ çoğu zaman can tehlikesi vardı. İkincisi belli bir ustalık hattâ belki de tahsil icabettiriyordu. Mesleğin (!) yazılı olmayan kaideleri (racon) vardı; hepsi değilse bile çoğu buna uyardı; en azından meslekî dayanışmadan mahrum kalmayacak kadar.

Hırsızlığın her türlüşünden değil elbet; bu mevzuda çok kalem oynatan, kendisini mağdur edenler kadar kendisine isnad edilen benzeri hadiselerle de şöhretini geliştirmiş birinin, benzerleri gibi hakiki tarihçi geçinen bir popüler tarihçinin ifadesiyle "hırsızlığın en seviyesizi, en berbadı ve en utanmazca olanı intihal" den bahsediyorum.

Bu "zenaat" umumiyetle akademik kişiler ve hadiseler için bahis mevzuu olsa da sanat dünyasında da yeri olan bir meseledir. Birisi emek verir, ter döker, zaman ve enerji harcar bir eser meydana getirir; başka biri de kalkar bu eseri taklid eder, üzerinden nemalanır.

İntihali âdi hırsızlıktan ayıran en mühim fark tatbikinde tehlike olmayışı olsa gerektir. Ama her iki çeşitte de "meta" ı ortaya çıkarmak mecburiyeti ve bu yüzden de yakalanma tehlikesi vardır.

Ayağa düşme sebeplerinin başında teknolojideki hızlı gelişmeler gelir. Bahis mevzuu olan yazılı bir eser ise bu husus daha bâriz bir hâl alır. Alırsınız eserin aslını (ödünç alsanız da olur), tarayıp metne çevirirsiniz, metin üstünde istediğiniz tadilatı yapınca nur topu gibi yeni bir eseriniz olur.

Yakalanma korkusuna kapılmaya lüzum yok. Eserin asıl sahibi fark edinceye ve sizden hak talep etmek için kanuni safahatı tamamlayıncaya kadar siz parsayı toplamış olursunuz, dükkânı kapatabilirsiniz bile.

Teknoloji işi kolaylaştırmakla kalmıyor aynı zamanda çeşitlendiriyor. Meselâ "ters intihal" duydunuz mu? Belki de en az tehlikelisi, en az zarar vereni budur. Erbabı bir cevher yumurtluyor ve neşrediyor. Nerde? Tabii ki sosyal medya denilen bataklıkta. Neler neşredilmiyor ki? Durun, bunun özelliği şurada: altına meşhur birinin imzasını atıyor, yani o söylemiş gibi gösteriyor. Aynen "düz" intihal gibi;

bir söz, bir de söyleyen var; ama sahte olan söz değil imza. Bunu yapanın maksadını ancak ruh hekimleri bilebilir.

Bir de "toplu intihal" var duyduunuz mu? Bir gazete "Dünya Klasikleri" ismini verdiği bir kitap serisi başlatarak MEB klasiklerini yeniden neşretti. Kapağındaki

Bu kitabın hazırlanmasında MEB Fransız Klasikleri dizisinde yayınlanan ilk baskısı temel alınmış ve çeviri dili günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

MEB damgasının yazısını "Dünya Klasikleri" diye değiştirip altına da kırmızı renkte gazetenin ismini yazdı. İç kapaktaki "günümüz Türkçesine uyarlanmıştır" ibaresinin hırsızlığa kılıf teşkil ettiği anlaşılıyor. Bu uyarlama meyanında metinde tenkisât olup olmadığı bilinmiyor; kitaplar dikkati çekecek kadar ince çünkü.

Bu toplu faaliyetin içinde MEB'in ne kadar iştiraki var; milletin parasıyla meydana getirilmiş böyle dev bir külliyyatın hangi muktezalarla böyle ticari bir kuruluşa, ne karşılığında verildiği bilinmiyor. MEB'in bu işten haberi olup olmadığı da bilinmiyor.

Bu kadar bilinmez içinde bu işin bir intihal olup olmadığı, sayılıp sayılamayacağı da meçhul. "Bakanlık istese meseleye el koyardı" gibi bir mantıkla işi geçiştirmek kabil tabii. Ama gazetenin bu konularda kitapların iç kapaklarında neden en ufak bir açıklamada bulunmadığı da calib-i merak bir husus.

"Bir ayda 55 klasiği çevirip yayınladılar" başlıklı [şu habere](#) rastlamış mıydınız? Bu da "toplu intihal" in daha canlı bir misali. Teferruatını haberin adresinden öğrenebilirsiniz.

Son olarak bu "Bir ayda 55 klasik" haberine de uyan bir de "zor intihal" var; zor olan intihalin yapılması değil, isbatlanması! Bu hırsızlık daha çok tercümelerde kendini gösteriyor. Nitekim bu haberdeki 55 kitabın yarısını dört ayrı dilden bir tek mütercim yapmış!

"Zor" a başka bir örnek:

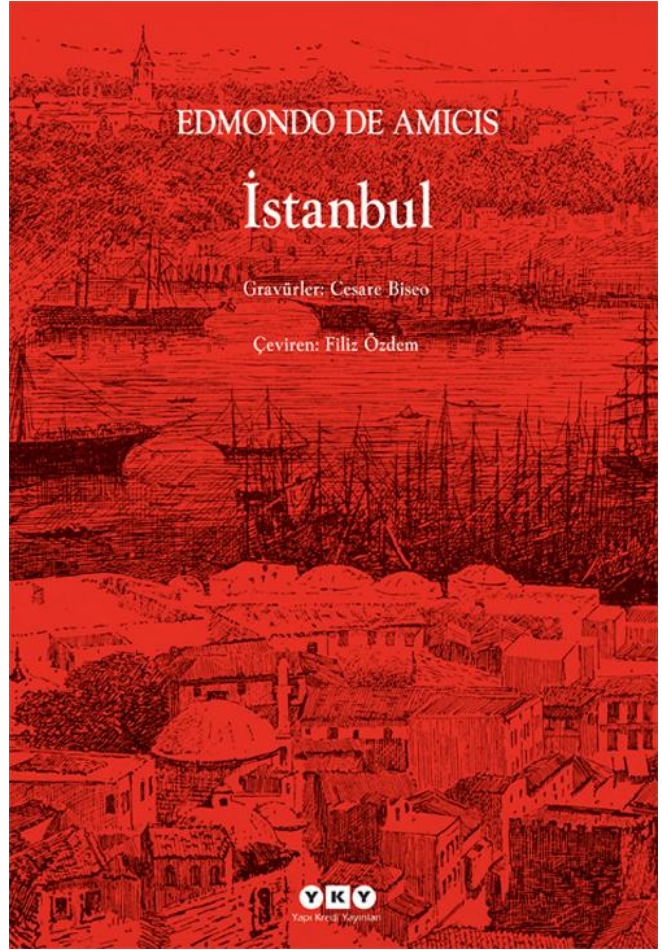
"Çocuk Kalbi" isimli eseriyle bizde de tanınan Edmondo di Amicis isimli meşhur İtalyan edib 1874 yılında İstanbul'a gelir ve bu seyahatin hatıratını

“Costantinopoli (1874)” ismiyle kitaplaştırır. XIX. uncu asrın İstanbul’u ve Osmanlı tarihi üzerinde mühim malûmat ihtiva eden ve birçok dile tercüme edilmiş olan bu eser, İstanbul seyahatnameleri arasında hususi bir yere sahip olmasına rağmen kısa bir hulâsa dışında Türkçeye tercüme edilmemiş.

Türkiye ve Türkçe sevdalısı, aynı zamanda emsalsiz bir Türkçe virtüözü olan Prof. Dr. Beynun Akyavaş hocamız fevkalâde bir muvaffakiyetle bu noksanlığı telâfi eder. Üslûbuyla aslından daha güzel ve başarılı olan ve belki de aslından daha fazla alın teri ve göz nuruna mal olan bu tercümenin Kültür Bakanlığı ve Türk Tarih Kurumu tarafından 1981’den itibaren defalarca baskısı yapılır.

2010 yılında, yâni ilk tercümeden otuz sene sonra aynı kitap bir bankanın yayınevi tarafından da yayınlanır; ama başka birinin tercümesi olarak! Ama ne tercüme! Beynun Hanım’ın tercümesinin kötü bir taklidinden başka bir şey olmayan bir tercüme!

Zaten bu bir “tercüme” değil, “çeviri”; kapağında öyle yazıyor: “Çeviren: Filiz Özden”. Daha ilk sayfalardan itibaren de bu Filiz hanımın “çeviri” işini doğrusu iyi yaptığı da hemen fark ediliyor; sadece ufak bir teferruat var: İtalyancadan değil, Türkçeden Türkçeye çevirmiş. Beynun hanımın kelimelerini doğru yanlış, düzgün eğri, nezih sakil demeden (bir miktar cehaletle de destekleyerek) başka kelimelere çevirmiş. Meselâ: küpeşte > korkuluk, halat > sicim, üşüme > ürperme, orman > cangıl, iki çifte kayık > dört kürekli kayık, bir avuç su > iki gıdım su, üç tuğlu bir paşa > kudretli bir paşa, salapurya gibi ayak > bebe mezarı gibi ayak, dev çınarların > ulu bir çınarların, abdest > abdes, Türk kuklası karagöz > Türk soytarısı karagöz, din adamı > Türk keşiş, padişahın kavuğu > Tanrının kavuğu, mehterhane > ardiye, kadın efendi > efendi kadın ilh...

Beynun hanımın bu mevzuu anlattığı, Belleten dergisinde yayınlanan bir makalesinden (1) alınan bu bir kaç misal, çevirenin kelime haznesinin argoya meyyal, genel kültürünün de, kendi milletinin kültürüyle alâkasının da biraz (!) sınırlı olduğunu gösteriyor.

Yok, “müktesebatı bundan ibaret olan tercüme yapamaz” gibi bir netice çıkmaz bundan; elbette isteyen herkes tercüme de yapabilir, telif de; hattâ intihal de. Mesele şu ki, yayınevleri önlerine konan her müsveddeyi sorgusuz sualsiz, araştırmadan soruşturmadan, tedkik tahkik etmeden, hele de kalitesinden emin

olmadan basıp piyasaya süremez, sürmemelidir. Ama görünen o ki bu son maddenin, yâni "kalite" maddesinin mâna ve medlûlü tamamen değişmiş; "itibar" a yâni "reyting" e, kısacası paraya tahvil olunmuş. Eh; yaşlı genç, zengin fakir, erkek kadın herkesin (veya en azından ekseriyetin) tek değer ölçüsü itibar olursa kazanmak için yapılan her şey mubah, bu netice de gayetle tabiî olur. Buna göre aslı harikulade bir kalite timsali olan bir eserin böyle ayağa düşürülmüş taklidini basıp satmanın, taammüden işlenmiş bir fiil olduğunu ne anlamak zor, ne de söylemek yanlış olur.

Hocamız meseleyi adlî makamlara götürdü, yâni dava açtı. Mahkeme bilirkişi raporuna istinaden hadisede suç unsuru bulunmadığına hükmederken Yargıtay bu kararı bozdu. On seneye yaklaşan dava hâlen devam ediyor.

Bu dava bazı muhitlerde mâkes buldu. Gazete, internet gibi gelgeç yerleri saymazsak Ansiklopedilerde (2) bile bu dava ile alâkalı olduğunda şüphe olmayan, Beynun hocanın tercümelerini tenkit edip itibarsızlaştırmayı hedef alan ifadeler yer aldı. Bunların başında Hocamızın bu tercümelemleri İtalyancadan değil Fransızcadan yaptığı yolundaki asılsız iddia geliyordu. Beynun hanım tercümelemleri İtalyancadan yapıp lazım oldukça Fransızcası ile karşılaştırdığını defalarca dile getirdiği halde bu iddiadan vazgeçilmedi; çünkü başka bir tenkit noktası yoktu.

Tercümede esas alınan dilin ne ehemmiyeti olabilir ki? Mühim olan tercümenin kalitesidir. Demek ki ansiklopedilere madde yazan bazı muhterem zevatın ya elinde kaliteyi ölçecek başka kıstas yok veya böyle mesnedsiz tenkitler yapmaları için başka sebepleri var.

Ne dersiniz, bir gün kaliteli edebiyata ve edebiyatta kaliteye kavuşabilecek miyiz?

(1): Cilt LXXV, Sa. 273, Ağustos 2011

(2): D. B. İstanbul Ans. F: 16, "Clari, Robert de" maddesi, Semavi Eyice;
TDV İslâm Ans. C: 9, "De Amicis, Edmondo" maddesi, Mahmut H. Şakiroğlu

Bicahi Esgici